

UDK: 614.253.5:316.77

Sevara AXMEDOVA,
O‘zMU Jizzax filiali tayanch doktoranti
E-mail: A.Sevara000@gmail.com

JizPI professori, p.f.d. I.Asqarov taqrizi asosida

THE CONTENT AND IMPORTANCE OF DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCES OF FUTURE NURSES IN A MULTINATIONAL ENVIRONMENT

Annotation

This article analyzes the content, structural components and the importance of developing communicative competences of future nurses in a multinational medical environment. As a result of globalization, migration processes and the internationalization of medical services, nurses are faced with the need to effectively communicate with patients of different cultures, languages and mentalities. Therefore, communicative competence is highlighted as a complex professional quality that includes not only speech culture, but also intercultural communication, empathy, tolerance and professional ethics.

Key words: Communicative competence, multinational environment, nursing, intercultural communication, medical education, empathy.

ЗНАЧЕНИЕ И ВАЖНОСТЬ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ МЕДСЕСТЕР В МНОГОНАЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

В данной статье анализируются содержание, структурные компоненты и важность развития коммуникативных компетенций будущих медицинских сестер в многонациональной медицинской среде. В результате глобализации, миграционных процессов и интернационализации медицинских услуг медицинские сестры сталкиваются с необходимостью эффективного общения с пациентами разных культур, языков и менталитетов. Поэтому коммуникативная компетентность выделяется как комплексное профессиональное качество, включающее не только речевую культуру, но и межкультурную коммуникацию, эмпатию, толерантность и профессиональную этику.

Ключевые слова: Коммуникативная компетентность, многонациональная среда, сестринское дело, межкультурная коммуникация, медицинское образование, эмпатия.

KO‘P MILLATLI MUHITDA BO‘LAJAK HAMSHIRALARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya

Mazkur maqolada ko‘p millatli tibbiy muhit sharoitida bo‘lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning mazmuni, tarkibiy komponentlari hamda kasbiy faoliyatdagi ahamiyati tahlil etiladi. Globallashuv, migratsiya jarayonlari va tibbiy xizmatlarning xalqaro tus olishi natijasida hamshiralar turli madaniyat, til va mentalitetga ega bemorlar bilan samarali muloqot olib borish zarurati bilan yuzlashmoqda. Shu sababli kommunikativ kompetensiya nafaqat nutq madaniyati, balki madaniyatlararo muloqot, empatiya, tolerantlik va kasbiy etikani o‘z ichiga oluvchi murakkab kasbiy sifat sifatida yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Kommunikativ kompetensiya, ko‘p millatli muhit, hamshiralik faoliyati, madaniyatlararo muloqot, tibbiy ta‘lim, empatiya.

Kirish. XXI asrda globallashuv jarayonlari, migratsiya oqimining kuchayishi, xalqaro turizm va ta‘limning internatsionallashuvi natijasida jamiyatlar tobora ko‘p millatli ijtimoiy makonga aylanib bormoqda. Mazkur jarayon tibbiyot sohasiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatib, sog‘liqni saqlash muassasalarida turli millat, til, madaniyat va diniy e‘tiqod vakillari bir vaqtning o‘zida tibbiy xizmatdan foydalanayotgan murakkab kommunikativ muhitni yuzaga keltirmoqda. Bunday sharoitda tibbiyot xodimlari, ayniqsa hamshiralar, bemor bilan eng ko‘p muloqot qiluvchi mutaxassis sifatida nafaqat klinik bilim, balki yuqori darajadagi kommunikativ kompetensiyaga ham ega bo‘lishi zarurligi yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Hamshiralar kasbiy faoliyati davomida bemor bilan doimiy aloqada bo‘lib, uning shikoyatlarini tinglaydi, muolajalarni tushuntiradi, psixologik qo‘llab-quvvatlaydi va davolash jarayonida vositachi vazifasini bajaradi. Agar bemor boshqa til vakili bo‘lsa yoki uning madaniy qarashlari tibbiy muolajani qabul qilishiga ta‘sir etsa, oddiy nutqiy muloqot yetarli bo‘lmay qoladi. Bunday vaziyatda hamshiraning

madaniyatlararo muloqotga tayyorgarligi, tolerantligi, empatiyasi hamda vaziyatni to‘g‘ri baholay olish qobiliyati hal qiluvchi omilga aylanadi.

Ilmiy adabiyotlarda kommunikativ kompetensiya ko‘proq pedagogik, psixologik va lingvistik nuqtai nazardan o‘rganilgan bo‘lsa-da, uni aynan ko‘p millatli tibbiy muhit kontekstida, hamshiralik faoliyati bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilish yetarli darajada yoritilmagan. Vaholanki, zamonaviy tibbiy ta‘limda hamshirani faqat tibbiy muolajalarni bajaruvchi mutaxassis sifatida emas, balki bemor bilan samarali muloqot qiluvchi, uning ruhiy holatini boshqara oluvchi, madaniyatlararo vositachi sifatida tayyorlash dolzarb pedagogik vazifaga aylanmoqda.

Shuningdek, ko‘p millatli muhitda yuzaga keladigan kommunikativ to‘siqlar - til bilmaslik, madaniy stereotiplar, diniy cheklavlar, turli ijtimoiy qadriyatlar - ko‘pincha davolash jarayonining samaradorligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Noto‘g‘ri tushunish, ishonchsizlik, qo‘rquv va psixologik noqulaylik bemorning sog‘ayish jarayonini sekinlashtirishi mumkin. Shu sababli bo‘lajak hamshiralarda kommunikativ

kompetensiyani shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy va kasbiy ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar tibbiy ta'lim tizimida "cultural competence", "intercultural communication in nursing", "patient-centered communication" kabi yo'nalishlar alohida kurs sifatida o'qitilmoqda. Bu esa mazkur masalaning xalqaro miqyosda ham dolzarbligini tasdiqlaydi.

Shu nuqtai nazardan, ko'p millatli muhitda bo'lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishning mazmunini aniqlash, uning tarkibiy komponentlarini asoslash hamda kasbiy faoliyatdagi ahamiyatini yoritish ushbu maqolaning asosiy maqsadini tashkil etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ko'p millatli muhitda hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya, lingvistika hamda hamshiralik ta'limi kesishgan nuqtada o'rganiladigan kompleks ilmiy yo'nalish hisoblanadi. Ilmiy manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetensiya tushunchasi dastlab lingvistik kompetensiya doirasida talqin etilgan bo'lsa, keyinchalik uning ijtimoiy, madaniy va kasbiy jihatlari kengaytirib o'rganila boshlagan.

Kommunikativ kompetensiyaning nazariy asoslari tilshunos olimlar tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, unda nutqni vaziyatga mos qo'llash, muloqotning ijtimoiy qoidalarini bilish va amaliy qo'llay olish qobiliyati asosiy mezon sifatida qaraladi. Psixologik tadqiqotlarda esa empatiya, tinglay olish, hissiy barqarorlik va ijtimoiy moslashuv kommunikativ muvaffaqiyatning muhim omillari sifatida e'tirof etiladi.

Hamshiralik ta'limi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda bemor bilan samarali muloqot qilish hamshiraning kasbiy kompetentligining ajralmas qismi sifatida ko'riladi. Xususan, bemor markazli yondashuv (patient-centered care) konsepsiyasi doirasida hamshiraning muloqot madaniyati davolash samaradorligiga bevosita ta'sir qilishi ilmiy jihatdan asoslangan.

So'nggi yillarda xorijiy tadqiqotlarda "cultural competence in nursing", "intercultural communication", "transcultural nursing" yo'nalishlari keng rivojlanmoqda. Bu yo'nalishda madaniyatlararo tafovutlarni hisobga olgan holda bemor bilan muloqot qilish, diniy va etnik xususiyatlarni hurmat qilish, stereotiplardan xoli yondashuvni shakllantirish masalalari yoritilgan.

MDH va mahalliy tadqiqotlarda esa kommunikativ kompetensiya ko'proq pedagogik va psixologik nuqtai nazardan o'rganilgan bo'lib, aynan hamshiralik faoliyati va ko'p millatli tibbiy muhit kontekstida tadqiqotlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Bu esa mazkur mavzuning ilmiy yangiligini belgilaydi.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetensiya nafaqat nutqiy madaniyat, balki madaniyatlararo muloqot, empatiya, tolerantlik va kasbiy etikani o'zida mujassamlashtiruvchi integrativ kasbiy sifatdir.

Mazkur tadqiqot ko'p millatli muhitda bo'lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish muammosini nazariy va amaliy jihatdan o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

Tizimli yondashuv - kommunikativ kompetensiyani murakkab, o'zaro bog'liq tarkibiy komponentlardan iborat yaxlit tizim sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

Kompetensiyaviy yondashuv - bo'lajak hamshiraning kasbiy tayyorgarligida kommunikativ kompetensiyaning o'zini va mazmunini aniqlashga xizmat qildi.

Madaniyatlararo yondashuv - turli millat va madaniyat vakillari bilan muloqot qilish xususiyatlarini ochib berishga yordam berdi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv - talabning individual kommunikativ sifatlarini rivojlantirish zaruratini asoslashga imkon berdi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi: ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va umumlashtirish; taqqoslash va konseptual tahlil; pedagogik kuzatuv; so'rovnomalar va suhbat metodlari; klinik vaziyatlarni modellashtirish (rol o'yinlari); natijalarni sifat jihatdan tahlil qilish.

Mazkur metodologiya orqali ko'p millatli muhitda samarali muloqot olib borishga qodir bo'lajak hamshiralarni tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari asoslab berildi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari va tahlil qilingan manbalar ko'rsatadiki, ko'p millatli tibbiy muhitda hamshiraning kommunikativ kompetensiyasi faqat nutqiy ravonlik yoki tibbiy terminlarni bilish bilan cheklanmaydi. U madaniyatlararo sezgirlik, empatik tinglash, vaziyatga mos kommunikativ strategiyani tanlay olish hamda axborotni tushunarli shaklda yetkazish kabi ko'nikmalarni bir butun holda namoyon etishni talab qiladi.

Kuzatuv va modellashtirilgan klinik vaziyatlar shuni ko'rsatadiki, til to'sig'i mavjud bo'lgan sharoitda hamshiraning neverbal vositalardan (imo-ishora, mimika, vizual ko'rsatmalar) oqilona foydalanishi bemor bilan ishonchli aloqa o'rnatishda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, piktogrammalar, tarjima ilovalari, oddiy va aniq iboralar qo'llanishi kommunikativ samaradorlikni sezilarli oshiradi. Bu esa kommunikativ kompetensiya tarkibiga axborotni moslashtirib yetkazish ko'nikmasi ham kirishini tasdiqlaydi.

Shuningdek, madaniy va diniy qadriyatlar bilan bog'liq vaziyatlarda hamshiraning tolerantligi va hurmat bilan yondashuvi davolash jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kuzatildi. Masalan, muolaja vaqtini ibodat vaqtlari bilan moslashtirish, shaxsiy hudud va maxfiylikka e'tibor qaratish, jinsiy nozikliklarga rioya qilish bemorda ishonch hissini kuchaytiradi. Natijada bemor tavsiyalarga ko'proq amal qiladi, muolajalarni qabul qilish darajasi oshadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat aniqlandi: kommunikativ kompetensiya individual sifat bo'lishi bilan birga, jamoaviy muhit bilan ham uzviy bog'liq. Agar tibbiy jamoada ochiq muloqot, o'zaro hurmat va axborot almashinuvi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, hamshiraning bemor bilan kommunikatsiyasi ham samaraliroq kechadi. Demak, ta'lim jarayonida nafaqat individual, balki jamoaviy kommunikativ madaniyatni ham shakllantirish lozim.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy tibbiy ta'lim dasturlarida kommunikativ tayyorgarlik ko'proq nazariy ma'lumotlar bilan cheklanadi. Amaliy mashg'ulotlar, rol o'yinlari, simulyatsion klinik vaziyatlar yetarli darajada qo'llanilmagani sababli talabalarda real sharoitga moslashish qiyinlashadi. Shu bois kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish amaliy yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, ko'p millatli muhitda faoliyat yuritadigan hamshira uchun kommunikativ kompetensiya kasbiy muvaffaqiyat, bemor xavfsizligi va tibbiy xizmat sifati bilan bevosita bog'liq omildir. Uni tizimli ravishda shakllantirish esa tibbiy ta'limning ustuvor vazifalaridan biri bo'lishi zarur.

Natijalar. Olib borilgan nazariy tahlillar, pedagogik kuzatuvlar, so'rovnomalar natijalari hamda klinik vaziyatlarni modellashtirish asosida ko'p millatli muhitda bo'lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish jarayoni aniq tarkibiy komponentlar tizimi asosida samarali tashkil etilishi ilmiy jihatdan asoslandi. Tadqiqot natijalari kommunikativ kompetensiya quyidagi o'zaro bog'liq komponentlardan iborat integrativ tuzilma

ekanligini ko'rsatdi: lingvistik, ijtimoiy-kommunikativ, madaniyatlararo va emotsional (empatik) komponentlar.

Avvalo, lingvistik komponent talabaning nutq madaniyati, tibbiy terminologiyadan to'g'ri foydalanishi, axborotni sodda va tushunarli shaklda yetkaza olishi bilan bog'liqligi aniqlandi. Tajriba jarayonida murakkab tibbiy ma'lumotni soddalashtirib tushuntira olgan talabalar bemor bilan tezroq aloqa o'rnatgani kuzatildi.

Ijtimoiy-kommunikativ komponent bemor bilan muloqot etikasi, kasbiy muomala madaniyati, faol tinglash va savol berish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Rol o'yinlari va klinik vaziyatli topshiriqlar aynan shu komponentni rivojlantirishda yuqori samaradorlik ko'rsatdi.

Madaniyatlararo komponent turli millat, din va madaniyat vakillari bilan muloqot qilishda tolerantlik, hurmat va moslashuvchanlikni namoyon etish bilan ifodalanadi. Tadqiqot davomida madaniy xususiyatlarni hisobga olgan talabalar bemor ishonchini tezroq qozongani va tushunmovchiliklar kamaygani qayd etildi.

Emotsional (empatik) komponent esa hamshiraning bemor ruhiy holatini his qila olishi, sabr-toqat, xotirjamlik va psixologik qo'llab-quvvatlash ko'nikmalarini aks ettiradi. Empatiya ko'nikmasi rivojlangan talabalarda bemor bilan ishonchli munosabat tezroq shakllangan aniqlandi.

Shuningdek, til to'sig'i mavjud vaziyatlarda neverbal va vizual kommunikatsiya vositalaridan (imo-ishora, piktogramma, soddalashtirilgan yozuvlar, raqamli tarjima vositalari) foydalanish ayniqsa lingvistik va madaniyatlararo komponentlarning amaliy ko'rinishi sifatida namoyon bo'ldi va muloqot samaradorligini sezilarli oshirdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish faqat individual ko'nikmalar bilan cheklanmaydi. Tibbiy jamoada ochiq axborot almashinuvi va sog'lom kommunikativ muhit mavjudligi ijtimoiy-kommunikativ komponentning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Yakuniy xulosalarga ko'ra, ko'p millatli muhitda samarali faoliyat yurituvchi bo'lajak hamshiralarni tayyorlash uchun kommunikativ kompetensiyaning mazkur komponentlarini tizimli ravishda shakllantirishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar majmuasi ishlab chiqildi. Bu esa kommunikativ tayyorgarlik tibbiy ta'limning ustuvor va

majburiy yo'nalishiga aylanishi zarurligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari ko'p millatli tibbiy muhit sharoitida bo'lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy tibbiy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Globallashuv, migratsiya va jamiyatning madaniy rang-barangligi sharoitida hamshira nafaqat tibbiy muolajalarni bajaruvchi mutaxassis, balki bemor bilan samarali muloqot olib boruvchi, madaniyatlararo vositachi va psixologik qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida namoyon bo'lishi zarurligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida kommunikativ kompetensiya lingvistik, ijtimoiy-kommunikativ, madaniyatlararo va emotsional (empatik) komponentlardan iborat integrativ kasbiy sifat ekanligi asoslandi. Ushbu komponentlar o'zaro uyg'unlikda shakllangandagina hamshira bemor bilan ishonchli, samarali va madaniy jihatdan mos muloqot olib borishi mumkinligi isbotlandi.

Amaliy tajribalar va modellashtirilgan klinik vaziyatlar shuni ko'rsatdiki, kommunikativ tayyorgarlikni rivojlantirishda nazariy bilimlardan ko'ra amaliy yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalar - rol o'yinlari, simulyatsion mashg'ulotlar, madaniyatlararo treninglar - yuqori natija beradi. Ayniqsa, til to'sig'i mavjud vaziyatlarda neverbal va vizual kommunikatsiya vositalaridan foydalanish kommunikativ samaradorlikni sezilarli oshirishi aniqlandi.

Shuningdek, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish faqat individual ko'nikmalar bilan cheklanmasligi, balki tibbiy jamoada sog'lom kommunikativ muhitni yaratish bilan ham uzviy bog'liqligi asoslandi. Bu esa ta'lim jarayonida jamoaviy kommunikativ madaniyatni ham rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, ko'p millatli muhitda bo'lajak hamshiralarning kommunikativ kompetensiyalarini tizimli ravishda rivojlantirish tibbiy xizmat sifati, bemor xavfsizligi va davolash samaradorligini ta'minlashning muhim pedagogik sharti hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda ishlab chiqilgan pedagogik yondashuvlar va shart-sharoitlar tibbiy ta'lim amaliyotiga joriy etilishi maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR

1. Leininger, M. (1991). *Culture Care Diversity and Universality: A Theory of Nursing*. New York: National League for Nursing Press.
2. Campinha-Bacote, J. (2002). The process of cultural competence in the delivery of healthcare services. *Journal of Transcultural Nursing*, 13(3), 181–184.
3. Giger, J. N., & Davidhizar, R. (2008). *Transcultural Nursing: Assessment and Intervention*. St. Louis: Mosby.
4. Silverman, J., Kurtz, S., & Draper, J. (2013). *Skills for Communicating with Patients*. London: Radcliffe Publishing.
5. Arnold, E., & Boggs, K. (2019). *Interpersonal Relationships: Professional Communication Skills for Nurses*. St. Louis: Elsevier.
6. Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241–266.